

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора медичних наук,
професора Самойленка Валерія Андрійовича
на дисертаційну роботу Демидової Поліни Ігорівни
на тему: «Оптимізація лікування гіперчутливості зубів у хворих на
генералізований пародонтит хронічного перебігу з використанням
низькоінтенсивного лазерного випромінювання та апіпродуктів», поданої
в разову спеціалізовану раду ДФ 64.600.027 у Харківському національному
медичному університеті на здобуття наукового ступеня доктора філософії в
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
за спеціальністю 221 «Стоматологія»**

Науковий керівник: Рябоконт Євген Миколайович, доктор медичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри терапевтичної стоматології Харківського національного медичного університету МОЗ України.

Актуальність теми.

В умовах сьогодення проблема гіперчутливості зубів займає провідне місце в структурі стоматологічних захворювань, що можна пояснити значною розповсюдженістю даного патологічного стану. Вітчизняні та зарубіжні науковці наголошують на актуальності проблеми гіперчутливості дентину зубів як супутніх ознак захворювань пародонта. Гіперчутливість зубів виникає внаслідок оголення пришийкової ділянки зубів та прогресуючої втрати зубо-ясеневого сполучення у результаті рецесії ясен у хворих на генералізований пародонтит.

Аналіз наукових публікацій, присвячених питанням лікування гіперчутливості дентину зубів у хворих на генералізований пародонтит, вказує на існування великої кількості способів її лікування. У клінічній практиці існують способи усунення гіперчутливості зубів, які полягають у окремому застосуванні, головним чином, лікарських засобів та фізичних факторів. Однак не завжди результати лікування зазначеними способами є задовільними.

Проблема сумісного використання лікарських засобів у вигляді апіпродуктів та фізичних факторів у вигляді низькоінтенсивного лазерного випромінювання для лікування гіперчутливості зубів недостатньо висвітлена та потребує подальшого вивчення. Все вищеперераховане свідчить про необхідність обґрунтування та розроблення більш ефективних способів лікування гіперчутливості зубів у хворих на генералізований пародонтит. Це слугувало підставою для обрання авторкою проведення дослідження у даному напрямку.

З огляду на це дисертаційна робота Демидової Поліни Ігорівни, яка присвячена підвищенню ефективності лікування гіперчутливості зубів у хворих на генералізований пародонтит хронічного перебігу, є актуальною та відповідає вимогам часу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана згідно з комплексним планом наукових досліджень Харківського національного медичного університету МОЗ України і є складовою частиною загальної теми науково-дослідної роботи з проблеми «Стоматологія» «Характер, структура та лікування основних стоматологічних захворювань», № держ. реєстрації 0116U004975.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційна робота Демидової Поліни Ігорівни виконана на сучасному науково-методичному й методологічному рівні та достатньому обсязі лабораторного та клінічного матеріалу.

Мета, завдання дослідження, об'єкт й предмет дослідження визначені конкретно та чітко. Для досягнення мети та вирішення пов'язаних з нею завдань авторка використовувала сучасні методи растрової електронної мікроскопії, клінічні (для оцінювання стоматологічного стану хворих та визначення ефективності лікування гіперчутливості зубів у різні строки спостереження), фізичні (електроодонтометрія) та методи математичної статистики.

Матеріали дисертації ґрунтуються на результатах лабораторного дослідження, проведеного з використанням растрової електронної мікроскопії,

та аналізу клінічного дослідження, проведеного за участю 104 хворих на генералізований пародонтит хронічного перебігу із гіперчутливістю зубів.

Авторка виконала співставлення отриманих результатів в лікування гіперчутливості зубів внаслідок яких доведено, що застосування настоянки прополісу в поєднанні з низькоінтенсивним лазерним випромінюванням здійснювало найбільш ефективний вплив стосовно тривалості терапевтичного ефекту. Результати власних досліджень викладені згідно до плану дисертаційної роботи. Висновки та практичні рекомендації відповідають поставленим завданням та отриманим результатам власних досліджень, об'єктивні, впливають зі змісту дисертаційної роботи.

Використані методи дослідження відповідають поставленій меті та завданням, об'єм лабораторних та клінічних досліджень достатній для отримання вірогідних результатів, підтверджених даними виконаного статистичного аналізу.

На підставі проведених лабораторно-клінічних досліджень було обґрунтовано та розроблено новий спосіб лікування гіперчутливості зубів при генералізованому пародонтиті та доведена його ефективність на достатній кількості хворих з використанням відповідних методів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів

У науковій роботі авторкою вперше поєднано застосування апіпродукту та низькоінтенсивного лазерного випромінювання для підвищення ефективності лікування гіперчутливості зубів у хворих на генералізований пародонтит хронічного перебігу.

Уперше обґрунтовано та розроблено спосіб лікування гіперчутливості зубів у хворих на генералізований пародонтит з поєднаним використанням апіпродукту та низькоінтенсивного лазерного випромінювання. Наукова новизна результатів підтверджена патентом на корисну модель № 145223 UA МПК (2020.01) А61С 5/00 А61N 5/067 (2006.01) Спосіб лікування гіперестезії твердих тканин зубів при генералізованому пародонтиті/ Демидова П.І., Рябоконт Є.М.; заявник та патентовласник ХНМУ. – № у 2020 04119; заявл. 07.07.2020; опубл. 25.11.2020, Бюл. № 22.

Встановлено вплив фторвмісного лаку, а також настоянки прополісу на мікроструктуру дентину гіперчутливих зубів. Доповнено відомості щодо діаметру та середньої кількості дентинних каналців у дентині гіперчутливих зубів. Доповнено відомості щодо утворення подвійних стінок дентинних каналців гіперчутливих зубів після опромінення низькоінтенсивним лазерним випромінюванням.

Уперше встановлені зміни мікроструктури дентину гіперчутливих зубів у вигляді obturaції дентинних каналців унаслідок поєднаного використання апіпродукту та низькоінтенсивного лазерного випромінювання *in vitro*.

Дисертанткою розширені наукові дані щодо електрозбудливості пульпи при гіперчутливості зубів у хворих на генералізований пародонтит хронічного перебігу до лікування та після поєднаного застосування апіпродукту та низькоінтенсивного лазерного випромінювання.

Особистий внесок здобувача в одержання наукових результатів, що виносяться на захист.

Ідея проведення дослідження, мета і завдання сформульовані дисертанткою спільно з науковим керівником д.мед.н., професором Рябоконеєм Є.М. Авторкою сумісно з науковим керівником розроблено новий спосіб лікування гіперчутливості зубів у хворих на генералізований пародонтит хронічного перебігу, який включає поєднане застосування апіпродукту та низькоінтенсивного лазерного випромінювання.

Авторкою самостійно проведено інформаційно-патентний пошук, проаналізовано вітчизняні та іноземні наукові публікації. Демидовою П.І. особисто підготувала матеріал для лабораторних досліджень, провела формування досліджуваних груп хворих та клінічні дослідження. Всі клінічні спостереження впродовж виконання дисертаційного дослідження проведено самостійно, з дотриманням протоколу біомедичного дослідження та підписанням інформованої згоди пацієнта за дизайном, затвердженим біомедичною експертизою

Авторкою особисто проведено аналіз результатів дослідження, їх узагальнення, статистична обробка отриманих результатів, сформульовані

висновки та практичні рекомендації, оформлено дисертаційну роботу та анотацію.

Практичне значення отриманих результатів. Авторкою дисертації на підставі лабораторно-клінічних досліджень науково обґрунтовано і запропоновано для практичної охорони здоров'я новий спосіб лікування гіперчутливості зубів у хворих на генералізований пародонтит хронічного перебігу за допомогою поєданого використання настоянки прополісу та низькоінтенсивного лазерного випромінювання (підтверджено патентом на корисну модель № 145223 UA МПК (2020.01) А61С 5/00 А61N 5/067 (2006.01) Спосіб лікування гіперестезії твердих тканин зубів при генералізованому пародонтиті/ Демидова П.І., Рябоконь Є.М.; заявник та патентовласник ХНМУ. – № и 2020 04119; заявл. 07.07.2020; опубл. 25.11.2020, Бюл. № 22.)

Доведено підвищення ефективності лікування гіперчутливості зубів та доцільність використання запропонованого способу у практичній охороні здоров'я.

Визначена стабільність значень показників електроодонтометрії гіперчутливих зубів до та після лікування гіперчутливості зубів, відсутність подразнюючої дії.

Отримані результати дослідження дозволяють авторці рекомендувати застосування запропонованого способу лікування гіперчутливості зубів у широкій стоматологічній практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження впроваджені в практику лікування хворих у Центрі стоматології Івано-Франківського національного медичного університету, комунальному закладі охорони здоров'я «Харківська міська стоматологічна поліклініка №2», комунальному некомерційному підприємстві «Міська стоматологічна поліклініка №4» Харківської міської ради, у навчально-лікувальному центрі «Університетська клініка» Буковинського державного медичного університету. Результати наукової роботи впроваджено в навчальний процес на кафедрі терапевтичної стоматології та на кафедрі стоматології Харківського національного медичного університету МОЗ України, на кафедрі стоматології та терапевтичної стоматології Харківської медичної академії післядипломної

освіти МОЗ України, на кафедрі терапевтичної стоматології Буковинського державного медичного університету МОЗ України.

Аналіз повноти висвітлення результатів дисертації, кількість наукових публікацій.

За темою дисертаційної роботи опубліковано 16 наукових праць, в тому числі 7 статей, з них 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у іноземному виданні, що входить до наукометричної бази Scopus, та 1 стаття в іншому виданні, 1 патент України на корисну модель та 8 публікацій – у матеріалах вітчизняних і міжнародних наукових конгресів, з'їздів та конференцій.

Основні положення дисертації достатньо оприлюднені на конгресах та конференціях. Матеріали дисертаційної роботи доповідались на науково-практичній конференції з міжнародною участю "Актуальні проблеми сучасної стоматології" (м. Полтава, 25-26 жовтня 2018 р.), міждисциплінарній науково-практичній конференції з міжнародною участю "Застосування лазерних технологій у стоматології" (м. Харків, 30 травня 2019 р.), науково-практичній конференції з міжнародною участю "Сучасні тенденції та перспективи розвитку стоматологічної освіти, науки та практики», ХМАПО (м. Харків, 12 квітня 2019 р.), на 5-му Національному українському стоматологічному конгресі «Стоматологічне здоров'я – інтегральна складова здоров'я нації» (м. Київ, 18-19 жовтня 2019 р.), науково-практичній конференції з міжнародною участю «Наука, технології та практика в стоматології» (м. Харків, 30 жовтня 2019 р.), міжвузівській конференції молодих вчених та студентів «Медицина третього тисячоліття» (м. Харків, 20-22 січня 2020 р.), науково-практичній конференції з міжнародною участю "Сучасна стоматологія: нові підходи до діагностики, лікування та профілактики" (м. Харків, 26 лютого 2020 р.), міжнародній науково-практичній конференції "Сучасні тенденції та перспективи розвитку стоматологічної освіти, науки та практики" (м. Харків, 15-16 травня 2020 р.), науково-практичній конференції студентів, молодих вчених та лікарів «Kharkiv 2020 р.), 81-ій міжнародній науково-практичній конференції «Lviv Young

Scientists International Conference (LYSICon) (м. Львів, 21-23 жовтня 2020 р.), VI всеукраїнській науково-практичній конференції «Стоматологія Придніпров'я 2020» (м. Запоріжжя, 22 жовтня 2020 р.).

Оцінка змісту, оформлення та обсягу дисертації, зауваження щодо оформлення.

Дисертація написана українською мовою на 179 сторінках комп'ютерного тексту (з яких 131 сторінка основного тексту), складається з анотації, вступу, огляду літератури, загальної характеристики пацієнтів та методів дослідження, розділу власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, додатків, списку використаних джерел, що містить 205 джерел, з яких - 90 кирилицею, 115 – латиницею. Отримані результати дослідження наведені в 33 таблицях, роботу проілюстровано 40 рисунками.

Анотація оформлена згідно до вимог, написана двома мовами (українською та англійською). В анотації представлені основні положення та результати роботи, наведено перелік публікацій авторки за темою дисертації.

У **вступі** авторка доводить актуальність обраної теми дослідження, висвітлює зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовані мета та завдання дослідження. У вступі відображені об'єкт, предмети, методи дослідження, а також визначені наукова новизна та практичне значення отриманих результатів, особистий внесок дисертантки, представлені апробація результатів та публікації за темою дисертації.

Розділ 1 «Стан проблеми гіперчутливості зубів і способів її корекції (огляд літератури)» складається з 4 підрозділів. У цьому розділі авторкою вивчені та проаналізовані наукові публікації щодо етіології та патогенезу гіперчутливості зубів, наведено інформацію про засоби та способи лікування гіперчутливості зубів, представлено сучасні відомості про застосування лазерних технологій та апіпродуктів у стоматології. Авторка робить наголос на використанні лікарських та фізичних способів втручання при лікуванні гіперчутливості зубів.

За даними проведеного аналізу наукових публікацій дисертантка робить висновок про недовготривалу ефективність існуючих способів лікування та про

необхідність розробки нового способу лікування гіперчутливості зубів у хворих на генералізований пародонтит хронічного перебігу.

Розділ легко сприймається, побудований послідовно, логічно та на достатній кількості літературних джерел. Проведений авторкою аналіз існуючих наукових публікацій щодо обраної теми свідчить про вміння аналізувати й узагальнювати інформацію та критично мислити.

Розділ 2 «Об'єкти та методи дослідження» складається з 4 підрозділів. У цьому розділі дисертантка надає інформацію про послідовність лабораторних та клінічних досліджень. В розділі представлена загальна характеристика хворих із гіперчутливістю зубів, які поділені на 4 групи відповідно до застосованих способів лікування гіперчутливості. Авторка дає опис методів проведення растрової електронної мікроскопії, клінічних та індексних методів, які полягали в оцінюванні гігієнічного стану та чутливості зубів, визначеної різними методами, а також методів статистичної обробки отриманих даних. У розділі детально описані застосовані способи лікування гіперчутливості зубів у різних групах дослідження. Дисертанткою детально та конкретно описано методи дослідження. Усі застосовані методи сучасні та високоінформативні.

Дисертаційна робота побудована на достатній кількості пацієнтів, застосовані у дослідженні методи відповідають меті, поставленим завданням та обраній темі. Статистичні методи дослідження надали можливість підтвердити достовірність отриманих авторкою результатів.

Розділ 3 «Результати растрового електронно-мікроскопічного дослідження». У розділі представлені результати електронно-мікроскопічного дослідження у вигляді мікрофотографій зі структурою дентину досліджуваних зубів з 4 груп, які були сформовані відповідно до виду впливу, до та після запропонованих втручань, а також їх ретельний опис.

Авторкою наведені мікрофотографії структури дентину після впливу на зразки зубів фторвмісного лаку, настоянки прополісу, низькоінтенсивного лазерного випромінювання, а також поєднаного впливу настоянки прополісу та низькоінтенсивного лазерного випромінювання та доведено оптимальний результат застосування. Визначено, що найбільша кількість obtурованих

дентинних каналців отримано після поєднаного застосування настоянки прополісу та низькоінтенсивного лазерного випромінювання, що дало змогу обґрунтувати розробку способу лікування гіперчутливості зубів.

Розділ 4 «Визначення ефективності лікування гіперчутливості зубів» складається з 6 підрозділів. У першому підрозділі авторкою наведені ретельно зібрані дані щодо гіперчутливості зубів та її клінічного оцінювання. У підрозділах 2-5 авторкою описано результати проведеного оцінювання ефективності лікування гіперчутливості відповідно до обраного способу лікування, а саме за допомогою фторвмісного лаку, настоянки прополісу, низькоінтенсивного лазерного випромінювання та поєднаного використання настоянки прополісу та низькоінтенсивного лазерного випромінювання. У заключному підрозділі авторкою проведене порівняння ефективності лікування гіперчутливості зубів між досліджуваними групами із застосуванням клінічного оцінювання чутливості зубів у віддалені терміни. Доведено переваги запропонованого способу з поєднаним застосуванням настоянки прополісу та низькоінтенсивного лазерного випромінювання, які полягають у пролонгації знеболюючого ефекту та збереження його у більш тривалі строки.

Розділ «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» присвячений обговоренню, аналізу та узагальненню отриманих авторкою результатів. Дисертантка проаналізувала отримані результати власного дослідження у порівнянні з отриманими раніше результатами інших науковців. Визначені та обґрунтовані переваги запропонованого способу лікування гіперчутливості зубів за допомогою поєднаного застосування настоянки прополісу та низькоінтенсивного лазерного випромінювання.

Висновки складені у відповідності до проведеного дослідження та змісту дисертації. **Практичні рекомендації** викладені детально, послідовно, надають алгоритм їх використання у лікарській практиці.

Список використаних джерел оформлено відповідно до бібліографічних вимог. Використані джерела сучасні та відповідають тематиці дослідження. Глибина пошуку 10 років, але зустрічаються поодинокі джерела більшої давнини, які зумовлені потребою викладання матеріалу.

Зауваження та запитання.

В цілому дисертаційна робота Демидової Поліни Ігорівни є закінченою науковою працею, яка всебічно охоплює проблему, яка вивчається. Дисертацію написано фаховою українською мовою.

Зауваження, які виникли при рецензуванні роботи, не є принциповими та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації:

1. Подекуди трапляються стилістично невдалі фрази та помилки технічного характеру.

2. У дисертаційній роботі зустрічаються посилання, опубліковані більше ніж 10 років тому, проте більшість з них є фундаментальними.

3. У розділі 2 «Об'єкти та методи дослідження» не досить чітко описані особливості, на підставі яких формувалися клінічні групи.

4. У розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» можливо було б розширити існуючий аналіз с науковими публікаціями.

У дисертаційній роботі авторкою достатньо інформативно представлені отримані результати, проведеного дослідження. При ознайомленні з роботою виникли наступні запитання:

1. Що спонукало Вас до проведення растрової електронної мікроскопії та що саме Ви мали за мету при проведенні цього дослідження?

2. Чим саме Ви пояснюєте механізм знеболюючої дії від застосованих способів лікування у Вашому дослідженні?

3. Назвіть, будь ласка, переваги запропонованого способу лікування гіперчутливості зубів. Чи виникали ускладнення внаслідок проведеного Вами лікування?

Принципових зауважень щодо оформлення, подання матеріалу результатів проведеного дослідження немає.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Демидової Поліни Ігорівни на тему «Оптимізація лікування гіперчутливості зубів у хворих на генералізований пародонтит хронічного перебігу з використанням низькоінтенсивного лазерного випромінювання та апіпродуктів», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія» є завершеною науковою працею, результати якої дозволяють вирішувати актуальні завдання терапевтичної стоматології - підвищення ефективності лікування гіперчутливості зубів у хворих на генералізований пародонтит хронічного перебігу шляхом поєданого застосування апіпродукту та низькоінтенсивного лазерного випромінювання.

За своєю актуальністю, метою і завданнями дослідження, застосованими методами дослідження, достовірністю і обґрунтованістю отриманих результатів власного дослідження, висновків і практичному значенню дисертаційна робота Демидової Поліни Ігорівни на тему: «Оптимізація лікування гіперчутливості зубів у хворих на генералізований пародонтит хронічного перебігу з використанням низькоінтенсивного лазерного випромінювання та апіпродуктів» відповідає вимогам п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 № 167, та відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а її авторка Демидова Поліна Ігорівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія».

Офіційний опонент:
завідувач кафедри терапевтичної
стоматології Дніпровського державного
медичного університету МОЗ України,
д.мед.н., професор

Белму